

Forhaven lægger grund til Kirsten og Lars' første stenbed, hvor de oprindeligt havde lagt stenene nede i jorden. Sidenhen er der kommet ekstra sten og grus ovenpå.

JORDEN RUNDT PÅ 900 M²

Plantepassion, samlermani og en god portion eventyrlyst er baggrunden for Lars og Kirstens fantastiske stenbedshave med over 3.000 forskellige planter. Planterne stammer fra hele verden, og når de trives i Østjylland, skyldes det parrets store viden om de små planter.

Ude fra vejen bemærker man først og fremmest den brede takshæk og det store, flotte hjertetræ. Her er det de store linjer, der dominerer. Men kigger man over hækken, ses et stort, varieret stenbed, der fylder hele forhaven, og går man rundt og ind bag den næste hæk, følger stenbed på stenbed og tusindvis af ganske små planter langs de mange smalle stier, der binder haven sammen. Græsplæne er der ikke plads til.

Her er vi

Hvor: Parcelhushave i Herskind, 15 km vest for Aarhus.

Hvad: 900 m² grund med stenbede, skovbundsbede og drivhuse. Jorden er kraftig lerjord, men planterne dyrkes i et godt lag af tilført grus, sten eller spagnum.

Hvem: Kirsten Andersen og Lars Hansen har haft haven siden 1974.

Hvornår: Vi besøger haven i april og maj.

Bedet foran drivhuset er bygget op med marksten.

Kirsten Andersen står for alt havearbejdet.

Drivhusene bruges både til formering og dyrkning af sarte planter. Her ses bl.a. *Narcissus x cazorlanus* og *Daphne modesta*.

“I skal have ro til alt det rod, I har gang i,” var den besked, som parret fik, da havearkitekt Jørgen Larsen var på besøg hos dem tilbage i 1987. Da havde de allerede haft haven i 13 år og havde været hele processen igennem fra græsplæne og køkkenhave til stauder og surbundsbede uden rigtigt at blive helt tilfredse med resultatet. Allerede dengang var de plantesamlere og havde mange forskellige stauder og surbundsplanter, men endnu ikke kastet sig over de alpine planter. Resultatet af Jørgen Larsens besøg blev blandt andet nogle lave hække af taks og buksbom, der indrammede de forskellige haverum, så haven blev opdelt i flere afdelinger. Den opdeling er der stadig i dag 30 år efter, men ellers er alt forandret.

Terrasse med fodertrug

I midten af det store terrasseområde foran huset ligger nu et rektangulært stenbed, men ellers er området domineret af en række aflange trug, der er pænt fordelt i halvbuen, der afgrænses af buksbomhækken. Kun en enkelt rododendron har overlevet i det, der tidligere var et større surbundsbed. Trugene er ifølge Kirsten perfekte til dyrkning af de små, kompakte alpine planter og ideelle for nybegynderen, da de gør det meget overskueligt at komme i gang. De flotte gamle fodertrug kan være svære og dyre at anskaffe. Kirsten og Lars var dog heldige at have gode kontakter i Polen, hvor de kunne købe dem billigt. Tidligere havde de selv støbt deres egne trug i en blanding af cement, sand og spagnum, kaldet hypertufa, der hurtigt får en smuk patina, men som også har en begrænset holdbarhed på

Modsat side øverst til venstre Den eksotisk udseende tøffelblomst, *Calceolaria uniflora*, vokser flere steder i haven.

Modsat side øverst til højre Granittrug med *Phyteuma sieberi*.

Modsat side nederst til venstre Kirtelsurkløver, *Oxalis adenophylla*, trives fint i gruset i forhaven.

Her foran *Minuartia stellata*.

Modsat side nederst til højre Denne lille, kompakte skønhed, *Draba bryoides* var. *imbricata*, har været 20 år undervejs og er stadig ikke større end en tennisbold.

omkring 10-12 år, når de står ude hele året. De har dog stadig et par ældre eksemplarer stående under tagudhængnet, hvor de klarer sig bedre.

Porøse sten

Bedet midt på terrassen er et gammelt, utæt havebassin, der nu er fyldt ud med grus og tufasten. Tufasten er kildekalksten, der er så porøse, at de kan suge og afgive vand. De er sat i sand, der holdes fugtigt, så de kan suge vand og næring nedefra. De gamle tufasten er efterhånden så forvitrede, at planterne kan så sig direkte på stenene, og rødderne kan finde vej ned igennem overfladen. Det er også let at bore huller i stenene og bagefter plante planterne direkte i hullet, der blot fores med en blanding af sand og det pulveriserede tufamateriale fra boringen. Også uden for terrasseområdet er der et større bed med tufasten, som en af havens mange små stier snor sig igennem.

Suveræne spaltebede

De specielle tufasten er efterhånden svære at skaffe, men heldigvis er det forholdsvis let at få fat i de flade nexøsandsten, ølandsbrud eller skifer, der bruges til opbygning af såkaldte spaltebede. Det er stenbede, hvor de flade sten er sat tæt sammen på højkant med grus imellem. Det giver godt dræn til planterne.

»Det, at der skal være dræn, er ikke det samme som tørt,« understreger Kirsten. »Så du skal både have dræn, og du skal have fugten. Og det kan du opnå ved at lave spalterne, da planterne får meget dybe rødder.«

Spaltebedene er især kendt i Østeuropa, og parret var de første herhjemme, der anlagde et bed på højkant. I dag har de et stort spaltebed på 46 m² opbygget af nexøsandsten.

Det oprindelige spaltebed blev anlagt for 20 år siden. Dengang lagde de stenene på skrå, som det ofte ses i naturen, men det var ikke stabilt i længden, da stenene langsomt lagde sig mere og mere ned. Så for fem år siden fik de renoveret bedet med hjælp fra tjekkiske Zdeněk Zvolánek, der er den førende ekspert på området, og som også har anlagt store spaltebede i både Montréal's botaniske have, Wisley Garden i London og i Bangsbo Botaniske Have i Frederikshavn.

På jagt efter de sjældne

Kirsten og Lars har over 3.000 forskellige planter i haven, og mange af dem er regulære sjældenheder hjembragt fra parrets mange rejser i udlandet. En af deres første haveture gik med Haveselskabet til Østrigs bjerge og var med til at åbne deres øjne for en hidtil ukendt verden af alpine planter. Siden har de selv arrangeret ture for andre planteinteresserede og flere

gange om året rejst rundt i bjergrige og ofte øde og uvejsomme egne i både Europa, New Zealand, Sydafrika og Sydamerika. De eksotiske rejsemål skyldes, at det er ærgerligt at rejse væk i foråret, når haven er på sit højeste, så derfor går rejsen ofte til den sydlige halvkugle i vintermånederne.

Ud over at nyde landskaberne og de smukke planter er de også gode til at finde frø, de kan tage med hjem, og på den måde har de fået planter fra hele verden til at trives hjemme i deres lille østjyske have. Kirsten understreger dog, at det mange steder (for eksempel i nationalparker) er forbudt at tage plantemateriale, og at størstedelen af deres planter stammer fra deres alpin-netværk.

Overskud af planter

På trods af alle anstrengelserne med at skabe de ideelle vækstforhold, så er de alpine planter ofte kortlevede, så Kirsten har en løbende formering af planter – ved hjælp af både stiklinger og frø. På den måde har hun fået et overskud af planter, som hun sælger fra sin lille planteskole. Formeringen foregår i drivhuset, der er bygget uden på privatboligen. Det er bygget i tre sektioner med hvert sit klima, så der er optimale vækstbetingelser for planterne. De mange planter, hun producerer, giver også overskud til at eksperimentere lidt.

»Jeg afprøver de samme planter forskellige steder, og nogle gange bliver man jo overrasket over, hvad der lykkes,« fortæller Kirsten. Og hun tilføjer, at hun også nogle gange bliver rigtig overrasket, når planterne indimellem sår sig selv på steder, hvor hun aldrig havde troet, at de ville trives, men det er et tegn på, at hun har skabt nogle gode biotoper for planterne. I øvrigt er fugtigt grus et rigtig godt miljø for frø at spire i, og det giver et stort arbejde med at luge i bedene.

»Vi har masser af naboer,« konstaterer Kirsten tørt. »Padderok, mælkebøtter, skvalderkål – det hele er her!« Ukrudtet når dog aldrig at få fodfæste i haven, for Kirsten er aktiv i haven hver dag fra 10 til 19.

Sprækkerne er det vigtigste

Lars deltager ikke i selve havearbejdet, men har været med til at anlægge bedene, og det har givet gode erfaringer med, hvad der virker.

»Runde sten kan man ikke lave stenbede af,« bemærker Lars, og Kirsten supplerer: »Du skal sørge for, at der er nogle kanter på, så du kan lave sprækkerne. Det er sprækkerne, man planter i, ikke de store rum mellem stenene.« Og hun tilføjer, at det også er vigtigt at plante på nordsiden – den kølige side – af stenene. Herfra kan planterne så vokse hen over stenene, så rødderne holdes kølige, men blomsterne får sol. Halvdelen af stenene skal graves ned i jorden, så det ser naturligt ud, men de skal ikke dækkes helt, forklarer Lars.

»Planter og sten skal også ses sammen, de spiller jo op til hinanden.«

Sådan virker spalterne

Spalterne i spaltebedet har flere funktioner. For det første giver stenene det rigtige, naturlige udseende til et bed med alpine planter. For det andet påvirker stenene mikroklimaet i bedet. Alpine planter kan rigtig godt lide at vokse i mellemrum og sprækker mellem sten, da stenene holder på solvarmen og fører den ned i jorden. Desuden er der altid fugtigt under stenene, så her kan planterne hente lidt vand, selvom jorden ellers er veldrænet.

Stort registreringsarbejde

Kirsten står for registreringen af alle planter, herunder alle såninger og udplantninger. Desuden er hun aktiv på Facebook, hvor hun lægger billeder af planter ud, og så har hun en hjemmeside med beskrivelse af de forskellige bede og flere plantefotos.

Kirsten og Lars' hjemmeside: alpines.dk
... og på facebook: [facebook.com/100009391987173](https://www.facebook.com/100009391987173) – eller søg blot på Kirsten Andersen, Herskind.

Idé

SKAB KONTRAST I HAVEN Stenbedshaver behøver ikke at være enten-eller. I forhaven hos Annette og Flemming Jensen i Hobro er der frodige og skyggetålende bladplanter på den ene side og solkrævende stenbedsplanter på den anden side af stien op mod huset.

BRUG BUNDDÆKKE I STENBEDET Bunddække kan være en måde at få flere planter mellem stenene og dermed få lidt mere liv til stenbedet. Til bedet med de helt små alpinplanter kræves også et helt lavt og tæt bunddække, der ikke overvokser de små, sarte planter. På billedet er det den meget langsomtvoksende *Raoulia australis*, der i hvert fald ikke overvokser andre planter, men diskret og elegant smyer sig tæt imellem og op over stenene. Lige så tæt vokser *Minuartia stellata* og nogle kompakte former af gipsurt, *Gypsophila*. Hvis du ønsker lidt mere gang i bunddækket, kan du prøve med de forskellige krybende timian, sylbladet firring, *Sagina subulata*, trædepude, *Leptinella minima*, samt trefliget gum-mipude, *Azorella trifurcata*.

SNUP IDÉEN

NATURTRO I stedet for at bruge de sarteste og mest følsomme alpine planter kan man anvende nogle af de mere almindelige stauder, der også trives godt mellem sten. Det er i princippet alle tørketålende stauder, du kan bruge, men især dem med en lav, krybende vækst er velegnede mellem stenene. De kan dog med fordel suppleres med enkelte opretvoksende stauder og små græsser til at skabe dynamik i bedet. Her er det den kompakte bjergløvefod, *Alchemilla alpina*, der smyer sig omkring stenen og får den nøje planlagte sammensætning i Astruphaven i Videbæk til at ligne noget fra den vilde natur.

Idé

Idé

Raoulia australis.

Web

Dyrk de nemme stenbedsplanter

Er du nybegynder i stenbedet og dets planter, så få en bedplan med nemme planter her: haveselskabet.dk/stenbed.

Sådan har Kirsten og Lars

BYGGET DERES SPALTEBED

Kirsten Andersen og Lars Hansen omlagde i 2012 deres store gamle spaltebed med hjælp fra den tjekkiske ekspert Zdeněk Zvolánek. Her kan du se, hvordan det blev gjort:

FOTO: KIRSTEN ANDERSEN

1 Det gamle bed blev ryddet, og der blev udlagt 23 m³ vasket grus, 0-4 mm, i et område på 46 m². Gruset må ikke indeholde ler, for så dræner det ikke godt nok, derfor skal det være vasket.

2 Oven i gruset blev der sat store nexøsandsten på højkant. I alt blev det til ca. 16 tons sandsten fra Bornholm!

3 Stenene sættes med ganske kort afstand og bygges op, så bjergtoppene bliver højest i midten og bagtil. Alle sprækker fyldes ud med vasket grus for at skabe optimalt dræn. Det er vigtigt at pakke gruset omhyggeligt, så der ikke bliver luftlommer. Det kan gøres ved at støde en jernstang eller lignende ned i sandet mellem stenene.

4 Det færdige resultat. Inden plantningen er det en god idé at løsne jordklumpen og evt. helt vaske jorden af planternes rødder. På den måde søger de hurtigere ned i gruset. Stien med trædepude er lige blevet renoveret og venter på at blive grøn igen.